

Mike Duggan

Ako si kreslíme svet

Prečo mapy
ovplyvňujú
všetko okolo
nás

Mike Duggan

Ako si kreslíme svet

Prečo mapy ovplyvňujú
všetko okolo nás

Z angličtiny preložil
Jakub Drábik

Svet v pohybe

m a š
m a š

Mike Duggan
Ako si kreslíme svet
Prečo mapy ovplyvňujú všetko okolo nás
Prvé vydanie

All Mapped Out: How Maps Shape Us by Mike Duggan was first published in English by Reaktion Books, London, 2024. Copyright © Mike Duggan 2024

Slovak edition © Vydavateľstvo MAMAŠ 2026
All rights reserved.

ISBN 978-80-8268-296-3

Obsah

Úvod	7
1. Navigácia za hranicami mapy	31
2. Rozhrania pohybu	54
3. Mapovanie moci a politiky	85
4. Mapovanie kultúry a kultúra mapovania	110
5. Mapy, ktoré hýbu peniazmi	141
6. Mapovanie prítomností a budúcností	166
Epilóg	194
Poznámky	197
Online zdroje	222
Odporúčaná literatúra	224
Podakovanie	228

Petroglyf z Bedoliny zachytený v Mestskom archeologickom parku Seradina – Bedolina, Taliansko, 2008.

(Zdroj: Wikimedia Commons)

Úvod

Petroglyf vytesaný pred vyše pätnásttisíc rokmi do skalnej steny údolia Val Camonica na severe Talianska známy ako Bedolinská mapa je považovaný za jednu z najstarších známych topografických máp – zobrazení zachytávajúcich tvar a fyzické usporiadanie krajiny. Hoci vzbudil nemalý záujem medzi vedcami aj u miestnej turistickej správy, odborníci sa dodnes nedokážu zhodnúť na tom, čo vlastne predstavuje. Na prvý pohľad pripomína pravekú usadlosť s cestičkami, stavbami, poľnohospodárskou pôdou, potokmi či studňami. Ak rytinu prekreslíme, jednotlivé prvky vystúpia ešte výraznejšie a vynorí sa pred nami spleť usadlostí, činností a priestorových vzťahov. Niektorí bádatelia v nej vidia vyznačené zhromaždiská, trhové priestory, hospodárstva a obydlia oddelené cestami či vodnými tokmi, prípadne stopy sociálneho členenia. Iní sú opatrnejší a upozorňujú, že takéto vysvetlenia vychádzajú z nášho moderného chápania mapy. Podľa nich treba Bedolinskú mapu čítať ako produkt svojej doby – doby, v ktorej mala symbolická reprezentácia iný význam, než aký jej pripisujeme dnes.

Historik kartografie Matthew Edney preto varuje pred stotožňovaním prastarých obrazov pripomínajúcich mapy s mapami, ktoré používame dnes.¹ Ľudia vizuálne zachytávali svoje okolie celé tisícročia. Nesmieme však zabúdať, že obrazy, a zvlášť mapy, sú úzko previazané so spoločenskými normami a kultúrnymi zvyklosťami rôznych komunít. Každá z nich mala vlastnú predstavu o tom, čo

mapa je. Edney upozorňuje, že dejiny kartografie sa často mylne chápu priamočiari ako vývoj od Ptolemaiovej *Geographie* v 2. storočí cez Al-Idrísiho *Knihu Rogerovu* v 12. storočí a *Padrón Real* uchovávanou španielskou Casa de Contratación v 16. storočí až po *Mappu Mundi* Giovanniho Domenica Cassiniho z konca 17. storočia. Ak si uvedomíme rozsah zmien, ktoré sprevádzali vývoj mapovania ako vedeckej disciplíny, mali by sme sa zamyslieť, či má porovnávanie Bedolinskej mapy s dnešnými mapami vôbec zmysel. Treba mať na pamäti, že Bedolinská mapa vznikla dávno predtým, než sa rozšírila „vtáčia perspektíva“, ktorú dnes považujeme za samozrejmosť. Umožnili nám ju až moderné technológie. Petroglyf z Val Camonica však vznikol dávno predtým, než sa začali používať mierky a legendy, ba dokonca tisícročia predtým, než sa ustálil súradnicový systém zemepisnej šírky a dĺžky, ktorý si s mapami spájame automaticky.² Všetky tieto konvencie, nad ktorými dnes pri čítaní máp ani nepremýšľame, sa sformovali až oveľa neskôr, a to najmä v Európe 18. storočia, keď sa kartografia ustanovila ako samostatná veda. Tieto konvencie spätne ovplyvňujú spôsob, akým si mapy naprieč dejinami vysvetľujeme. Navyše musíme vziať do úvahy, že ak je Bedolinská mapa skutočne mapou, do skaly ju vytesala neolitická komunita žijúca úplne iným spôsobom a v úplne inej spoločenskej štruktúre než my.

Hoci pojem „kartografia“ v bežnom jazyku označuje mapovanie akéhokoľvek druhu, samotné slovo sa objavilo pomerne nedávno, v polovici 19. storočia. Vzniklo spojením francúzskych výrazov *carte* (mapa, karta) a *graphie* (písanie).³ Rozšírilo sa spolu s profesionalizáciou mapovania a s formovaním kartografie ako vedeckej disciplíny. Edney tvrdí, že v tomto období sa sformoval aj „kartografický ideál“. Ide o súbor štýlov, foriem a konvencií, ktoré dnes považujeme za typické. Patria medzi ne pohľad zhora, univerzálne súradnicové systémy, legenda, značky lokalít či vrstevnice. Podľa Edneyho tento ideál zvedol spoločnosť k tomu, že všetky mapy, bez ohľadu na historické či kultúrne súvislosti ich vzniku, interpretujeme spätne podľa tohto moderného modelu.⁴

Archeologická dokumentácia petroglify z Bedoliny.
(Zdroj: Wikimedia Commons)

Keď si uvedomíme, že väčšina z nás sa učila čítať mapy v prostredí, kde boli tieto normy samozrejmosťou, je jasné, že naše posudzovanie Bedolinskej mapy je posunuté mimo kontext, v ktorom vznikla. Cestičky, polia, stavby či potoky, ktoré v rytine predpokladáme, mohli byť pôvodne symbolmi niečoho celkom iného. Možno zobrazovali zásobárne, chlievy, priestory pre väznených ľudí alebo náboženské ikony. Bez mierky nevieme, aké vzdialenosti mali jednotlivé znaky symbolizovať. A vôbec nie je isté, že ide o zobrazenie samotného údolia. To, že rytina leží nad ním, ešte neznamená, že ho zobrazuje.

Napriek dlhodobému záujmu medzi odborníkmi stále nepanuje zhoda, čo Bedolinská mapa vlastne zobrazuje. Archeológovia sa prikláňajú k výkladu, že reliéf zachytáva agrárne parcely z doby bronzovej nachádzajúce sa v údolí pod ním. Historici kartografie oponujú. Podľa nich ide o strmý, skalnatý, len ťažko obrábatelný terén. To spochybňuje predstavu systematického hospodárenia. Navyše, bez legendy či archeologických nálezov, ktoré by objasnili význam symbolov, nevieme s istotou nič. Jediné, čo môžeme

s istotou povedať, je, že vyobrazenie zapadá do našej modernej predstavy geografickej mapy, dvojrozmerného pohľadu na zemský povrch zhora. Talianska geografka a teoretická kartografie Emanuela Casti preto konštatuje, že „všetkým doterajším hypotézam chýbajú skutočné dôkazy či presvedčivé argumenty. Bedolinská mapa zatiaľ nebola rozlúštená. Tápame v tme“.⁵ Tento pohľad korešponduje s výskumom Catherine Delano-Smith o pravekých mapách v Európe. V ňom porovnáva rôzne kartografické štýly tohto obdobia a zdôrazňuje, že prastaré znázornenia pripomínajúce mapy nemáme automaticky chápať ako topografické mapy.⁶ O Bedoline a Giadighe, ďalšom petroglyfe z tohto regiónu, píše, že „je otázne, či vôbec môžeme tieto dva príklady považovať za začiatok používania máp ako faktických záznamov z praveku. A to napriek tomu, že takýto vývoj už v raných dejinách skutočne nastal“.⁷

Aj pri mapách, ktoré vznikajú a používajú sa v súčasnosti, väčšina ľudí považuje za samozrejmé, čo mapa je a na čo slúži. Najzreteľnejšie je to vidieť v „nezápadných“ a domorodých kultúrach, kde kartografia v bežnom zmysle slova zďaleka nepredstavuje jediný ani najdôležitejší spôsob, ako zachytiť priestor. Príkladom je pôvodné obyvateľstvo Austrálie, ktoré má na mapovanie a udržiavanie vzťahu s krajinou dlhú tradíciu využívania piesní a rituálov.⁸ Piesňové „mapy“ (niekedy nazývané „songlines“, „dreaming tracks“ alebo „strings“) ukazujú, že nie všetky geografické mapy sú dvojrozmerné alebo grafické. Môžu mať vokálnu podobu a byť hlboko zakorenené v kultúrnom živote miestneho obyvateľstva. Mnohé domorodé komunity majú vlastné songlines.* Mapujú príbeh Zeme a neba, ako aj svoj vzťah k nim. Tieto piesne sú podobné ľudovým rozprávkam. Musia sa spievať pri obradoch, v presnom poradí, spamäti a učenými členmi komunity. Rozprávajú o kultúrnych zákonoch, sú to príbehy predkov o pôvode komunity, o mýtoch a legendách,

* Rituálne spevy mapujúce krajinu, systém spevov viazaných na krajinu. (pozn. prekl.)

obchodných trasách, nebeských útvaroch, miestnych aj vzdialených orientačných bodoch a o tom, ako sa stali významnými pre danú komunitu. Venujú sa mnohým aspektom – od prírodných javov spájaných s duchovnými asociáciami cez historické miesta, kde sa odohrali významné spoločenské udalosti, až po živé bytosti, s ktorými žili a dodnes žijú. Dnes existuje toľko songlines, koľko je starobylých ciest naprieč austrálskym vnútrozemím, vrátane tých, ktoré sú dnes zakopané (no nie zabudnuté) pod modernými mestami. Keď sa songlines spievajú na miestnych a regionálnych zhromaždeniach, vzťah, ktorý majú domorodé národy k Zemi, sa upevňuje a odovzdáva ďalej. Pre tieto komunity sú krajina, voda, vietor, zvieratá a telo neoddeliteľne prepojené. Týmto spôsobom vzniká metaforická, no navigačne stále použiteľná mapa. Spievaním o Zemi a o svojom mieste na nej si tieto národy nevytvorili len priestorové porozumenie toho, kde sa veci nachádzajú, ale vďaka tomu chápu aj to, prečo sú jednotlivé miesta pre ich spôsob života dôležité.

Domorodí obyvatelia tichomorských ostrovov využívali na navigáciu na otvorenom mori počas celej svojej histórie rôzne prírodné podnety. Skúsení polynézski navigátori úspešne plávali medzi ostrovmi v Pacifiku dávno pred príchodom európskych objaviteľov a kolonizátorov. Orientovali sa podľa oblohy a mora bez akýchkoľvek máp. Táto zručnosť sa v čase vyvíjala nie prostredníctvom učenia sa z námorných máp a používania navigačných prístrojov, ale prostredníctvom praktických skúseností a medzigeneračného rozprávania príbehov. Tak sa odovzdávali geografické poznatky o Slnku, hviezdach, vetroch, prúdoch, vlnení, hĺbkach, skalách, koraloch, vtákoch a húfoch rýb.⁹

Navigácia v tomto kontexte je oveľa viac než len technická zručnosť. Ide o hľadanie cesty *spolu so Zemou*, nie o snahu *stať sa jej pánom*, na čo bývajú zamerané západné navigačné zručnosti. Niektorí dokonca tvrdia, že navigácia a hľadanie cesty v tomto chápaní ani nie sú totožné pojmy.¹⁰ Prvý sa vyvinul do podoby vedecky podloženej praxe orientácie a pohybu po Zemi čo najefek-

tívnejším spôsobom s využitím západných štandardov abstraktnej kartografie, súradnicových systémov a technologických nástrojov. Druhý je, naopak, hlboko zakorenenou a telesne prežívanou kultúrnou praxou, ktorá zohráva dôležitú úlohu v živote domorodcov a v ich vzťahu k prostrediu. V tomto ponímaní má hľadanie cesty váhu, ktorú nemožno sprostredkovať rovnakým spôsobom ako navigačné inštrukcie – odovzdávaním smerov alebo zakresľovaním súradníc. Fetaui Iosefoová, Stacy Holmanová Jones a Anne Harrisová, výskumníčky domorodých tichomorských národov, píše, že „v samotnom jadre hľadania cesty v Pacifiku je genealogické prepojenie predkov s prostredím a jeho obyvateľmi“.¹¹

Je kľúčové zdôrazniť, že ľudia, ktorí nie sú pôvodnými obyvateľmi tichomorských ostrovov, vrátane mňa samého, si nemôžu nárokovať schopnosť sprostredkovať kultúrny význam tichomorskej orientácie v priestore. Takýto pokus by sa spájal s rizikom opakovania chýb z antropologických textov, v ktorých prepis často zlyháva pri sprostredkovaní prežívanej reality inej kultúry. Orientácia v tomto kontexte pozostáva zo systémov poznania, ktoré existujú za hranicami písaného slova a ktoré si ľudia musia postupne osvojovať prostredníctvom dlhodobej praxe. Vyžadujú si rešpekt. Tí, ktorí na to nemajú oprávnenie, o nich jednoducho nemôžu hovoriť s autoritou len preto, že sa zaujímajú o mapy.¹² To, čo však môžu urobiť, je naučiť sa počúvať pôvodných obyvateľov, ktorí takýmto spôsobom orientáciu praktizujú, namiesto toho, aby ich znevažovali alebo prehliadali.¹³

Pre mnohé pôvodné tichomorské komunity zostáva orientácia kultúrnou praxou putovania životom. V niektorých oblastiach však tradičným navigačným technikám hrozil zánik v dôsledku systematického potláčania miestnych vedomostí počas koloniálnej nadvlády, napríklad prostredníctvom vnucovaných vzdelávacích a náboženských systémov. V reakcii na to vznikli v posledných desaťročiach iniciatívy udržiavajúce tradície pôvodného námorníctva pri živote. Najvýraznejší impulz prišiel v roku 1976 s prvou oceánskou plavbou lode *Hōkūlea*, polynézskeho dvojtrupového

kanoe, ktoré postavila Polynesian Voyaging Society (PVS, založená v roku 1975). Pod vedením slávneho mikronézskeho majstra orientácie Pia „Maua“ Pailuga absolvovala *Hōkūleʻa* cestu z Havaja na Tahiti za 31 dní bez akéhokoľvek navigačného vybavenia bežne používaného v tom čase. Táto plavba – prvá, ktorá využila tradičné techniky pri plavbe z Havaja po šiestich storočiach – bola mimoriadnym úspechom, najmä ak vezmeme do úvahy, do akej miery sa námorníci už pred rozšírením GPS na plavidlách spoliehali na tzv. vedecké navigačné technológie.¹⁴

Mauov príchod vítal viac než 17 000 obyvateľov Tahiti, čo predstavovalo približne polovicu vtedajšej populácie ostrova. Po tomto úspechu začal vychovávať navigátorov, aby si rozvíjali vlastné spôsoby orientácie. Ako zdôrazňuje Nainoa Thompson, prezident PVS a jeden z Mauových prvých žiakov, toto učenie nebolo o reprodukovaní Mauových navigačných vedomostí. Vzhľadom na zásadne odlišnú kultúru vzdelávania by to ani nebolo možné. Bolo

Príchod *Hōkūleʻa* z Havaja, 1976. (Zdroj: Wikimedia Commons)

o inšpirovaní študentov k rozvoju vlastných zručností pri orientácii formovaných étosom pôvodného tichomorského poznania. Jedným z výsledkov bol havajský navigačný kompas, kruhová hviezdna mapa navrhnutá na usmerňovanie navigátorov podľa toho, čo pozorujú na obzore. Dôležitejšie než samotný vznik nástrojov však bolo Mauovo ponaučenie, že kľúčom k navigácii je pamäť. Len prostredníctvom zapamätania si hviezd, oceánskych vln a prúdov, tvarov vln, koralových útesov, rýb a vtákov je možné postupne sa stať skutočným navigátorom *so Zemou*.

Dnes PVS organizuje pravidelné plavby naprieč Tichým oceánom a zároveň vychováva novú generáciu námorníkov. Od svojho založenia preplávala 450 000 kilometrov oceánu a vyškolila mladých ľudí z celého tichomorského regiónu. Takto nielen udržiava tradíciu jej pretváraním, ale zároveň zabezpečuje, aby minulosť zostala prítomná aj v budúcnosti. Jedným z kľúčových ponaučení, ktoré PVS prináša, je vedomie, že tradície pôvodnej navigácie môžu zaniknúť, ak nevyvinieme úsilie na ich záchranu. Ide o náročnú úlohu, zvlášť tvárou v tvár rastúcej závislosti od navigačných technológií a posunu k univerzálnym (rozumej západným) systémom vedomostí. Úlohou pritom nie je tieto systémy odmietaať – PVS napríklad využíva GPS na zvýšenie bezpečnosti posádky – ale integrovať ich do navigačných praktík, ktoré sú zakotvené v étose orientácie spolu *so Zemou*, nie *nad* ňou.

V oboch prípadoch – u pôvodných obyvateľov Austrálie aj u tichomorských ostrovných komunít – používané mapy nezodpovedajú bežnému chápaniu toho, čo mapa je, ani západnému ponímaniu spôsobov, akými sa priestorové poznanie sprostredkúva. Mapy, o ktorých bola reč, nie sú dokonca ani grafické. Napriek tomu však ide o praktiky mapovania. Ukazujú, do akej miery sú pri čítaní priestorového poznania rozhodujúce dejiny a kultúra. Existujú zásadne odlišné spôsoby, ako tieto mapy „čítať“ a ako prostredníctvom nich odovzdávať geografické poznanie ďalej. Kým niektoré mapy možno voľne odovzdávať s implicitne zdieľaným porozumením ich použitia, domorodé praktiky mapovania si vyžadujú učenie

a ich pochopenie je potrebné „si zaslúžiť“ dlhodobým tréningom a rešpektom k ich pôvodu. Neexistuje žiadne samozrejmé právo na poznanie priestoru ani na jeho praktizovanie. To však spochybňuje predstavu, ktorá sa síce v mnohých častiach sveta naďalej vyučuje, no nie je všeobecne zdieľaná, že človek môže jednoducho vziať mapu a použiť ju na cestu kamkoľvek. Mapy a svetonázory sú neoddeliteľne prepojené a pri zovšeobecňujúcich tvrdeniach o tom, ako sa geografické poznanie prostredníctvom máp vytvára a sprostredkúva, je potrebná opatrnosť. Ako uvidíme, kontext je rozhodujúci.

Kontext máp

Dňa 1. októbra 2019 čelil prezident Donald Trump impeachmentu.* Prostredníctvom svojho obľúbeného komunikačného kanála zverejnil politickú mapu USA, ktorá zobrazovala, ako v prezidentských voľbách v roku 2016 hlasoval každý okres v každom štáte.¹⁵ Mapa bola prevažne červená, čo naznačovalo jednoznačnú republikánsku podporu Trumpovi a jeho administratíve. Cez mapu umiestnil veľkým bielym písmom slogan „Skúste zbaviť úradu toto.“ („Try to impeach this.“). Odkaz bol jasný: podporu verejnosti mal v prevažnej časti Spojených štátov. Dostatočnú na to, aby proces impeachmentu politicky ustál.

Trump sa správne domnieval, že prezidentom ostane a 5. februára 2020 ho Senát Spojených štátov ovládaný Republikánskou stranou oslobodil hlasovaním striktne podľa straníckej línie. Mýlil sa však v predpoklade, že mapa zverejnená na Twitteri (dnes X) ukazovala drvivú podporu voličov. V skutočnosti zobrazovala len to, ako hlasoval každý okres, nie to, koľko ľudí za neho hlasova-

* Ústavná žaloba podaná na voleného funkcionára, ktorý sa dopustil závažného deliktu. Trestom je zbavenie funkcie. (pozn. prekl.)

lo. Niektoré okresy majú veľmi nízky počet obyvateľov. Napríklad okres Los Angeles v Kalifornii, znázornený ako tenký modrý pás na západnom pobreží, má takmer 10 miliónov obyvateľov, zatiaľ čo celý štát Kansas, reprezentovaný 105 okresmi v červenom mori v strede mapy, má spolu len 2,9 milióna obyvateľov.

Mapa neukazuje ani to, že Trump v roku 2016 v skutočnosti získal o takmer tri milióny hlasov menej a súboj o hlasy s Hillary Clintonovou prehral. Namiesto toho odhaľuje, že Trump je mimoriadne zdatný propagandista, ktorý vie, že mapy dokážu rozprávať zavádzajúce príbehy a ovplyvňovať to, čo si ľudia myslia. Táto mapa, podobne ako mapy volebných obvodov po celom svete, nás zvädza k presvedčeniu, že plošné pokrytie na mape musí znamenať masovú podporu. Keby Trump namiesto toho zverejnil nezáživnú štatistickú tabuľku s celkovými výsledkami hlasovania – teda úplne iný spôsob reprezentácie výsledkov – jeho celoštátna podpora by pôsobila oveľa menej impozantne: 62 984 828 hlasov pre Trumpa a 65 853 514 hlasov pre Clintonovú.

Bez ohľadu na fakty sa Trumpovo použitie mapy na skreslenie vlastnej podpory ukázalo ako účinný spôsob vytvárania presvedčivej ilúzie o krajine. Pre jeho stúpencov, a pravdepodobne aj pre samotného Trumpa, zobrazovala mapa presný obraz štátu, ktorý sa postaví za svojho ohrozeného prezidenta. Táto mapa nie je iba dvojrozmerným zobrazením. Je politickým aktom propagandy, vytvoreným rukami notoricky známeho nočného používateľa Twitteru s cieľom formovať politické presvedčenia a konanie americkej verejnosti. Práve tento kontext dáva mape jej význam. Bez Trumpa, bez jeho známeho zvyku využívať sociálne siete ako večerný megafón a bez rýchleho šírenia informácií, ktoré platformy umožňujú, by mapa zostala grafickým zobrazením, no stratila by akýkoľvek význam.

Kontext je však dôležitý aj mimo roviny národnej a medzinárodnej politiky. Príkladom je mapa prestavby použitá na znázornenie toho, ako bude vyzeráť projekt revitalizácie oblasti Elephant and Castle v južnom Londýne po jeho dokončení v roku 2025.¹⁶

Táto interaktívna digitálna mapa bola prezentovaná online aj na verejných konzultáciách. Pre developerské konzorcium Elephant and Castle Partnership slúžila ako nástroj na vizualizáciu finálnej podoby projektu pre investorov a budúcich obyvateľov. Pre nich mapa jasne ukazuje, ako sa táto dlhodobo zanedbávaná časť mesta zlepši. Naproti tomu pre komunity prisťahovalcov z Južnej Ameriky, ktoré prestavba vytláča v dôsledku rastúcich nájmov a neúnosných daní pre malé podniky, sa tá istá mapa stala symbolickou pripomienkou toho, že niekto prichádza zničiť ich domovy a obchody.¹⁷ Pre týchto ľudí môže predstavovať príklad takzvanej džentrifikácie* a nie príťažlivý obraz prosperujúcej mestskej budúcnosti, ktorú kartografi nepochybne zamýšľali sprostredkovať.

Tento typ mapovania prestavby je medzi developermi rozšírený a miestne orgány zodpovedné za plánovanie ho povinne vyžadujú. Často sa prezentuje spolu s fiktívnymi a výrazne upravenými obrázkami vygenerovanými v počítači, ktoré naznačujú, ako bude územie vyzeráť po dokončení.¹⁸ Tieto vizualizácie zobrazujú typy ľudí a činností, na ktoré developer marketingovo cieľi. Kancelárie, miesta na hranie a oddych sa spájajú pod modrou oblohou, kde sa všetci a všetko harmonicky spája do súdržného celku. Prostredníctvom máp a oslnivej digitálnej dokonalosti sa vytvára predstava budúcej mestskej reality. Zároveň sa však vymazáva existujúci mestský priestor, počnúc nápadnou neprítomnosťou ľudí, ktorí v danej oblasti momentálne žijú. Táto kreatívna práca s priestorom je taktikou, ktorú developeri a miestne orgány používajú zámerne, aby legitimizovali vysoké ceny mestských pozemkov na úkor komunít, ktoré v nich žili od nepamäti.¹⁹

Nejde o nič nové. Keď Georges-Eugène Haussmann v 19. storočí „prebudoval“ Paríž a vystaval veľkolepé bulváre, s ktorými sa dnes

* Z angl. gentrification. Súbor lokálnych sociálno-kultúrnych zmien, ktoré sú dôsledkom toho, že bohatší ľudia nakupujú nehnuteľnosti na bývanie v menej prosperujúcich štvrtiach. (pozn. prekl.)

spája architektúra mesta, mapy slúžili na zjednodušenie a „očistenie“ deštruktívneho procesu. Procesu, pri ktorom zrovnali so zemou miesta, ktoré chudobní nazývali domovom. Mapy použité v tomto prípade, podobne ako pri projekte Elephant and Castle, neboli *len* mapami. Boli mapami používanými v kontexte štátnej moci, kde kartografia na papieri oživovala sny cisára Napoleona III. o novom Paríži zbavenom údajnej pliahy proletariátu. O meste, ktoré by svetu sprostredkovalo buržoáznu veľkoleposť.²⁰

V tomto kontexte miest a štvrtí majú mapy a sprievodná vizualizácia zásadný význam z hľadiska toho, ako ľudia vnímajú samých seba vo vzťahu k lokalitám, v ktorých žijú, a ako plánovači chápu svoju prácu. Bez porozumenia tomuto kontextu by mapa prestavby Elephant and Castle mohla pôsobiť len ako ďalšia interaktívna online mapa na hranie. Jej význam by sa vytratil. Tento prípad spolu s Trumpovým príkladom ukazujú, ako kontext formuje spôsob, akým ľudia mapy vnímajú a reagujú na ne. Neexistuje univerzálna reakcia na mapu. Ako mapy kolujú spoločnosťou, spája sa s nimi aj široká škála interpretácií a dopadov. Niektoré sú vecné, pragmatické alebo ambivalentné, iné môžu byť silne emotívne, nadšené či angažované. Nech je reakcia akákoľvek, mapa v momente interakcie akoby ožívala. Tieto momenty nazývam *mapovými rozhraniami*, miestami, kde sa mapy a ľudia stretávajú a kde sa rozvíjajú interakcie.²¹

Napriek rozsiahlemu výskumu, ktorý sa mapám venoval, zostáva tento smer bádania nedostatočne preskúmaný. Pozornosť sa totiž sústreďuje predovšetkým na samotné mapy. Platí to najmä v kartografii ako disciplíne, kde dôraz naďalej spočíva na tvorbe čo najpresnejších a esteticky najpôsobilnejších reprezentácií. Humanitní geografi a iní vedci však uznávajú, že má zmysel skúmať aj to, kto a ako mapy používa a chápe, nielen to, čo zobrazujú. Rob Kitchin, Martin Dodge a Chris Perkins upozorňujú, že kultúrne

obrat* v akademickej geografii podporil dôraz na kontexty, v ktorých mapy fungujú, a viedol k posunu od teoretizovania o produkcii smerom k filozofiám mapovania ukotveným v používaní. Čitateľ mapy sa stáva rovnako dôležitým ako jej tvorca.²²

Digitálne mapovanie

Pri súčasnom skúmaní máp týmto spôsobom je kľúčové uvedomiť si, akú zásadnú úlohu tu zohrávajú digitálne technológie. Nie len v tom, ako sa mapy vytvárajú, ale aj v tom, ako sa čítajú a šíria. Po stáročiach výroby a používania analógových máp z papiera, dreva, kameňa či piesku došlo približne od roku 1970 k bezprecedentnému zrýchleniu využívania digitálnych máp a digitálnych techník mapovania. Počas tohto obdobia mali na produkciu máp zásadný vplyv geografické informačné systémy (Geographic Information Systems, GIS). Zmenili spôsob ich tvorby a aj to, kto ich vytvára. Zobrazovacie a senzorové technológie podobne transformovali zber geografických údajov o svete. Tento posun sa ešte viac zrýchlil v ére GPS a smartfónu – zariadenia, ktoré má v čase písania tejto knihy sotva dvadsať rokov. Sme svedkami nezadržateľného nástupu egocentrických máp, navrhnutých okolo modrej bodky predstavujúcej používateľa a objektov v jeho okolí, ktoré zahŕňajú najrôznejšie digitálne služby viazané na konkrétne miesta.²³

V digitálnom veku museli vedci prehodnotiť samotný pojem mapy. Navigovať spolu s inými ľuďmi je jedna vec, no navigovať s digitálnymi mapami, ktoré dokážu presne určiť polohu a v reálnom čase aktualizovať najefektívnejšiu trasu, je vec celkom iná. V spoločnosti prevláda názor, že digitálne mapy robia to isté, čo

* „Cultural turn“ označuje posun v spoločenských vedách smerom k chápaniu kultúrnych významov, interpretácií a sociálnych kontextov ako kľúčových pre analýzu reality. (pozn. prekl.)

analogové, len lepšie a efektívnejšie. Sotva prejde mesiac bez toho, aby sa na trhu neobjavila nová mapová aplikácia alebo služba, sľubujúca zlepšenie nášho života prostredníctvom pokročilých algoritmov trasovania, vyhľadávacích funkcií a intuitívneho užívateľského rozhrania. Digitálne mapy sa predávajú ako nevyhnutné nástroje, ktoré ponúkajú zážitok a nikdy nás nenechajú zablúdiť. Výskum však ukazuje, že hoci sa digitálne mapy neustále zlepšujú z hľadiska presnosti a dizajnu, tieto sľuby nie vždy plnia.²⁴ Všetci sme už niekedy preklínali svoje telefóny, keď nás mapa nedokázala doviesť tam, kam sme chceli, pohrdavo sme reagovali na vodiča taxislužby, ktorý zablúdil, pretože sa riadil pokynmi telefónu namiesto našich, a stratili sme trpezlivosť s funkciou ovládania dvoma prstami. Tieto skúsenosti neunikli pozornosti výskumníkov, ktorí sa snažia pochopiť, ako detaily používania máp formujú životy ľudí.²⁵

Výskum zároveň naznačuje, že sme sa neposunuli bližšie k tomu, aby sme sa stali spoločnosťou expertov na digitálne mapy, ani k intuitívnej schopnosti chápať svet novými spôsobmi prostredníctvom všadeprítomných online mapových rozhraní.²⁶ Mnohé štúdie poukazujú na to, že ľudia sa mohli stať horšími navigátormi: menej schopnými určiť vlastnú polohu a polohu miest bez pomoci lokalizácie a menej schopnými vnímať svoje miesto vo vzťahu k ostatným. Popri všetkých prínosoch, ktoré technológia GPS a vyhľadávanie pri určovaní polohy na mape priniesli, sa otvárajú otázky, ako egocentrické mapy ovplyvňujú vnímanie širšieho sveta.²⁷ Ide o dôležité otázky, ktoré sa musíme pýtať, ak chceme pochopiť, ako GPS ovplyvnilo našu schopnosť navigácie. Rovnako kľúčové sú pre porozumenie svetu, ktorý sa stáva globálnejším, zatiaľ čo krajiny aj jednotlivci sú čoraz viac zameraní na seba. Moje mapy – vytvárané korporátnymi aktérmi len pre mňa – sú prepojené s libertariánskou predstavou a politikou, podľa ktorej je tento svet vystavaný okolo *mňa*.²⁸ Musíme preto vidieť, ako sa mapy menia v reakcii na to, ako sa mení svet.

Táto kniha nebude živiť mýtus, že digitálna mapa je jednoducho lepšia. Jednotlivé kapitoly namiesto toho ukazujú, že hoci sa